„ЗАСТАВА“ излази редовно: средом, петком, недељом, на целом табаку, а уторником на по табака.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 14 ф. — н.
на по године . . . . . 7 ф. — н.
на четврт године . . . . . 3 ф. 50 н.
на 1 месец . . . . . 1 ф. 20 н.
За Србију (у сребру)
на годину 35 дин. на пола године 17½ дин.
на четврт године 9 динара.

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 новч. од сваке врсте оваких ситних слова за жиг плаћа се по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а претплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ у Нови Сад.

РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви стају 10 новч.

БРОЈ 65. У Новом Саду у недељу 25. априла (7. маја) 1882. ГОДИНА XVII.

СПОЈИДБА КРАЈИНЕ.

У земаљском сабору у Загребу на дневном је реду спојење Крајине, односно одборски предлог о уартикулисању, узаконењу они наредаба, и одписа што су 3. (15.) јула 1881. од Њ. Величанства уз премаподписе уг. министра-председника, хрв. министра, и бана издати. Те кр. уредбе и одписи саопштени су у овом листу у бр. 104—109. пр. г. И у овом предмету поделила се владина и независна странка на двоје. Ова странка предлаже, да се преко одборског предлога пређе на дневни ред с тога, што најпре треба да се Крајина заиста споји, и да заступнике своје у сабор избере и пошље, јер се о условима њеног спојења неможе без ње расправљати и решавати. Ми смо у чланку у бр. 104 год. 1881. у истом смислу и правцу писали. „Позор“ је о томе сад написао чланак у два броја 97. и 98. под насловом: „инартикулација наредаба од 15. (3). јула 1881.“ Но није само форма инартикулисања у питању, него и стварна садржина наредаба, нарочито они о управљању ванредни доодака хрв. слав. Крајине, о сврхама, у које се ти доодци употребљавати имају, и о начину тога употребљавања; даље о сједињењу и управи крајишке имовине, и крајишке васпитачке и образовне закладе. У овима се уг. влади претежни, одлучни уплив даје. И сама је владина странка у одбору запела за 9. чланак владиног предлога, и предлаже модификацију тога чланка. Прва је уредба с тога важна, што се односи на они 30.000 шума у петроварадинској и бродској пуковнији, која је свота од 56⅔% доодка на жељезницу намењена, 43⅓% на друге инвестиције иду. Такође и друге шуме, у којима су престарела дебла, и које су сад као ерарски део од општински шума одељена, употребиће се на инвестиције у у Крајини, на утемељење неколико стални крајишки заклада, за уређење Саве, и њезини притока, на доготовлење потребни путова.

У овим стварима задржава си уг. влада претежни, одлучни уплив.

Одборска владинска већина није могла мимоићи опазку, да је у погледу садржаја оног дела установа, садржани у наредбама, које се заједнички односја тичу, наишао на неке тачке, које се одбору нису свидиле као посве у складу стојеће са установама зак. чл. I. 1868. Тако је у §-у 6. ц. и кр. наредбе од 3. (16.) јула 1881 у погледу сједињење хрв. слав. крајишког подручја с краљевинама Хрватском и Славонијом, а тим са земљама круне угарске, означен емблем (знамење) заједнице земаља круне угарске, који није по све дефинован, опредељен, како је то у §. 32. зак. чл. I. 1868 изведено. Грб, којим се области и уреди (заједнички) у крајишком подручју од 1. авг. 1881. служити имају, зове се „угарски државни“, дочим §. 62 зак. чл. I. 1868 одређује, да се код означавања грбова свим краљевинама круне угарске заједничке употребљавати имају сједињени грбови и краљевина Угарске, и Далмације, Хрватске и Славоније. 2го: називи заједнички у краљевинама Хрватској и Славонији опстојећи власти употребљују су на разни начин у појединим §§-има ц. и кр. наредбе од 3. (15.) јула 1881. год. дочим се нарочито у §. 13. ц. и краљевске наредбе земаљско оружништво зове „краљ. угарско-хрватско-славонско,“ у §. 22. финансијска управа „кр. угарско-хрватска“, и наденут је у 10. §-у државној главној благајни у Загребу, и у §. 17. шумарском равнатељству наслов „кр. угарско“, које последње означење по мнењу одбора никаква заједничка област или власт у опсегу краљевина Хрватске и Славоније законито носити неможе.

Дакле само те насловне формалности замера одбор дотичним наредбама.

Но кад већина одбора независну опозицију тим побија, да су наредбе чин онда још у Крајини апсолутне власти, и да се с тога наредбе примити морају какве су — онда којим би се правом и номиналне промене тражити могле, или зашто се не би по предлогу опозиције и стварне промене тражити и закључити могле?

Већина одбора у свом предлогу предлаже и исправке у реченим двема тачкама, и доцније још трећу тачку, која гласи: „Дочим се одредба §. 14. кр. одписа од 3. (15.) јула 1881. у савезу са §. 17. истога кр. одписа, по којој се шумарски одел крајишке управе непосредно подређује под кр. угарско министарство за пољоделство, обрт и трговину, противи одредби §. 22. зак. чл. I. 1868 по ком се управа државни добара (и шума) у овим краљевинама вршити има путем загребачког финансијског равнатељства, позиваје се кр. зем. влада, нека се за то побрине, да се у погледу овог предлога у смислу „нагоде“ поступа“. Дакле само да се „побрине“, а у ствари је загребачко финансијско равнатељство — мађарско.

Међутим ово се само у извештају одбора наводи, и набраја, у самом законском предлогу одбора пак не.

Ми смо већ у чланку 104. од 10. (22). јула 1881. на оно што се у кр. наредби о начину политичног спојења Крајине у 8-ом §-у каже: да ће предлог о преустројењу области и власти поднети уг. министри, и односно бан, као кр. повереник — приметили: да би то преустројење било по природи одношаја Хрватске и Славоније спрам Угарске ствар унутрашња, без сутицаја уг. министара, а овде се преустројење свију поверава у првом реду Угарској, јер — сад додајемо — посредник бан био није главни чинилац у томе.

Као што споменусмо „Позор“ је противу одборског предлога написао два чланка; у првом се бави са могућности непримања инартикулације наредаба, односно одборског предлога; у другом се бави са самом ствари, из чега саопштавамо ова места:

„О правом својству ванредни доодака Крајине неможе настати двојбе, јер иста ц. и кр. наредба означује то својство, када посебну крајишку имовину означује инвестицијоналном закладом у сврхе крајишкога подручја. То је дакле крајишка земаљска инвестицијонална заклада, која, чим је Крајина спојена с Хрватском и Славонијом, подпада у обзиру управе под установу 6. зак. чл. II. 1869.

„Ако се на територији краљевине Хрватске и Славоније, на који териториј спада данас и Крајина, подељује уг. министру надлежност и управа, која му по „нагоди“ неприпада, ако му се то подељује мимо начела израженога у §-у 65. „нагоде“ и мимо оног начина, који је установљен у §-у 70 „нагоде“, питамо ми онда: зар се инартикулацијом наредбе од 3. (15.) јула 1881. неби у својим темељима повредила „нагода“ сама? Није ли главно темељно начело „нагоде“ управо оно, да уг. влади и сабору припада само она надлежност, која је „нагодом“ установљена?.... У конкретном се случају ради о сужењу наше автономије, о разширењу власти уг. министра на територији нашој у послу земаљски закладa, на уштрб власти наше кр. владе, власти утемељеној у §. 6. зак. чл. II. 1869. о сужењу надгледнога права сабора.“

Угарски је сабор ову ствар расправљао у седници од 2. маја п. р. што у листу саопштавамо.

У питању о спојењу Крајине, односно уартикулисању — узаконењу — односниуредаба, нису хрватске странке могле се онако сложити, као оно у речком питању.

Ми овим стање крајишке ствари у нацрту саопштавамо, а биће прилике, да се на ту ствар вратимо.

Политички преглед.

Криза у заједничкоме министарству финансија — то је тема, која у Аустро-угарској монархији у овај мах највећу пажњу на се обраћа. По томе, ко ће Славију бити наименован на наследника, може се судити, какав ће ветар из Беча духнути пут — Босне и Херцеговине. Како „Н. Сл. Пр.“ дознаје, ово дана решиће се и то, и будући министар заједничких финансија неће нико други бити, него главом — гр. Коронини. Кад се рече, да је Коронини скроз и скроз — дворски човек, онда је све речено. Поменути лист додаје својој вести: „Ми за сад саопштавамо ту вест да не можемо за њу добри стојати; јер таково наименовање врло би осетљиво (empfindlich) у Угарској дирнуло и не би било ни најмање подобно, да разбије неповерење, које онде гаје спрећу владиних намера, што се тичу Босне. Неби било подобно не само због тога, што Коронини није Мађар и што би наименовањем њега била порушена традиција, да бар један члан заједничке владе буде Мађар, него и због неких дуалистанском суставу монархије у право непријатељских израза, што их је Коронини пређашњих година изрекао. И збиља, у такоме министру финансија не бисмо ни ми могли наћи јамства, да ће се босанска управа поправити и парламентарна контрола проширити.“

Још није извесно, кад ће се јевропска комисија у Галцу састати, да решава **подунавско питање**, у право да у смислу 55. чл. берлинског уговора изради правило за пловидбу, поречку полицију и надзор на Дунаву од Ђердапа до Галца. Рок је том из прва био одређен на 12. април, а после се помишљало на 28. ист. мес., но и овај ће јамачно проћи, као и онај што је прошао, а комисија се неће састати. Но сад већ неће дуго трајати до састанка, јер као што из Париза службено јављају, све су силе и заинтересоване државе, осим Русије и Румуније, пристале у начелу на бареров предлог, који се сматра као посреднички а који на то излази, да се за пловидбу по Дунаву од Ђердапа до Галца постави мешовита комисија, састављена од повереника прибрежних држава и једног делегата међународне подунавске комисије. Предлог је истина претпрошле суботе достављен руском спољашњем звању, и оно га је узело на знање, али још га није ни у начелу примило. Међу тим мисли се, да ће и Русија на њ пристати. Најтеже иде с Румунском; но то није никакво чудо, кад човек узме на ум, да се уређење доњег Дунава никога толико не дотиче, као ње и њезиних интереса. Зато је браћанова влада врло мудро радила, што у тако важном по земљу питању не поступа једнострано, него је 19. ов. м. сазвала све народне заступнике и сенаторе на тајан скуп, да претресају бареров предлог. Народно представништво није тог дана никаку одлуку донело, него се сутра дан опет састало. Да ли је 20. о. м. што решено, то нам до овог часа, док ово пишемо, још није познато. Како је међу тим у Румунској расположење спрећу барерова предлога, томе даје највернија израза један од најмеродавнијих листова румунских, розетов орган „Романул,“ велећи: „Не можемо, а да не дамо израза болу свом, што је овога пута Француска влада она, која нам ту горку чашу пружа.“

Из најмлађе државе јевропске, **из кнежевине Бугарске** нема, жали боже, ништа добро да се прибележи. Полиција се у последње време више пута огрешила о свој позив, тако да су се сретчани дали у бригу за своју сигурност. Због тога се многе депутације пријаве кнезу Александру, да потраже лека несигурном стању. Неколико њих збиља буду припуштене, али мора да им том приликом језик није био везан, јер одмах за тим изађе службена објава, у којој стојаше, да кнез неће више примати депутације ради политичких ствари, по што је само народна скупштина позвана, да у том погледу доноси одлуке. Па и пак све нове и нове депутације долажаху у Средац, и престоница се непрестано налажаше у неком узбуђењу. Међу тим, као што је познато, кнез Александар отишао је из земље и 20. о. м. преко Беча стигао у Петроград, од куда ће родбини у Дармстат. Пре но што је отишао из Сретца, примио је оставку вођеног министра Крилова, па најстаријем по чину бугарском ђенералу Лесовоју поверио, да управља вођеним министарством. Док кнез буде на страни, а то ће трајати једно три недеље дана, кнежевско достојанство вршиће, као намесништво, министарско веће са председником државног савета.

Данас осам дана обављени су у **Француској** врло многи избори, и то у четир арондисмана (среза) законодавни, а у многим општинама избори општинских представника и начеоника. И овога пута показло се, на жалост, да у републиканској странци нема јединства, ни дисциплине. Последица томе јест, да су се бирачи, како у свим изборима, што су у последње време, особито од пада гамбетиног, обављани, тако и сада особично многобројно уздржали од изборнога гласања. То уздржавање од избора, дакле невршење једног од најлепших грађанско-политичких права, почиње у Француској све већма отимати мах, тако да се слободоуман човек мора побојати, да се та равнодушност још већма не узопачи и не измете у политичку болест. Расуло републиканске странке криво је, што је овога пута од четир парламентарна избора само у Рену републикански кандидат, Ларибоасјер, продрьо. При изборима општинских начеоника изгубили су републиканци скоро — три стотине места. За иста жалост! Бадава су умерени републикански органи опомињали и позивали републиканце све и свуда, нека сложно држе. Није помогло. Свака фракција републиканске странке постављала је своје засебне кандидате. Плод су отуд побрали реакцијонарци, који ни онако немају ни на што друго да зидају, до ли на неслогу републиканаца.

Мисирско питање све се већма заплеће. Није доста, што пројекат јевропске интервенције у Мисиру још није скинут с дневнога реда, што је кахирска војничка посада готова, да се сваки час буни, и што бивши кедив, Исмајил-паша, непрестано мути, неби ли се на ново докопао престола, са ког је свргнут, — него сад се изродио нов **спор међу Мисиром и Талијанском** засебно. Ствар је у овом. Талијанска је посела асапски залив на источној обали афричкој, тврдећи, да је то са свим самостално и независно земљиште, те да по томе Талијанској ништа не стоји на путу, да га себи присвоји. Талијанска влада намерава, да Асаб прогласи за слободну луку, па да је стави под управу грађанскога гувернера, који ће у извесним роковима влади извештај подносити. Све се то види из „зелене књиге,“ што ју је талијанска влада парламенту спремила. Како Турска мисли о тој ствари, то још није познато, али се говори, као да је посланик Корти донео из Цариграда изјаву, да се Порта неће противити талијанској тражбини. Но мисирска влада не попушта. Она доказује, да је она господар од Асаба и да она једина има у њему право поседа, а Италија, као ни други ко, да нема права, с том областу располагати. Како је Италија већ дубоко загазила, тако да ће тешко моћи устукнути, то врло лако може између ње и Мисира доћи до завадице.

Са сабора Троједне Краљевине.

(Седница од 1. маја.)

Председник Крестић отвара седницу у 10 и три четврт сахата пре подне. — Од владе присутни Њег. преузв. бан Пејачевић и сва три оделна предстојника: барон Живковић, Иван Вончина и др. Маријан Деренчин; од виралиста барон Отенфелс и велики жупан Вардијан. Међу заступници и министар Бедековић. — Галерије добро посећене.

Бележник Сајц чита записник о последњој седници, који се без приговора оверовљује.

На дневном је реду: Извешће ad hoc о узакоњењу краљевских наредаба гледе спојења бивше крајине.

Известитељ барон Ожеговић прочитав одборово извешће и односни закон, понавља у извешћу наведене разлоге и препоручује одборов предлог.

Заст. Каменар предлаже, нека се читају и све краљевске наредбе о спојидби крајине.

Заст. др. Давид Старчевић жели, да се предложе изворне исправе гледе спојидбе крајине, да не буде опет каквог неспоразумљења.

Председник Крестић примећује, да се ту дакле ради о читању упитних наредаба и позива оне чланове, који су за читање, да устану.

Пошто је само опозиција устала, то је тим предлог Каменаров забачен.

Заст. Матија Мразовић: Високи саборе! Расправа о узакоњењу превиш. наредаба од 15. јула 1881. почиње под врло жалосним ауспицијама, како смо то мало пре видили, јер се против пословног реда ни прво читање не обавља, од овуд се даде слутити, да ће она иста већина, која је запречила поступак на према пословнику, запречити и зрело претресивање овога предмета, који је за културни и материјални интерес не само крајишкога пучанства, него и за овај у старом провинцијалу живући народ од толике важности.

Ја сам свој предлог поднео споразумно са својим друговима, пак молим вис. сабор, да изволи преко предлога, што га одбор ad hoc предлаже, прећи на дневни ред и да изволи вис. кр. зем. владу позвати, да ову исту зак. основу, уједно са превишњим наредбама од 15 јула 1881. на уставно претресивање поднесе онда, кад крајина у овом сабору заступана буде. — Од овуда ће лако и јасно разабрати вис. сабор, коју сврху има мој и мојих другова предлог. Мој предлог има ту сврху, да се крајишницима, који су по Њег. Величанству превиш. манифестом од 15 јула 1881., рекао би пуноћетним проглашени; којим су ради добра и потребе државне кроз толико столећа ускраћена држављанска и уставна права повраћена, да им се рекох,

што скорије прилика даде ово право уживати онако, како је била накана Њег. Величанства, кад је у §-у 2. превиш. своје наредбе од 15. јула п. г. наложило бану настојати о том, да потпуно стопљене крајине с Хрватском приправи тако, да крајишко пучанство чим пре може ступити у потпуно уживање уставних права.

Моји пријатељи и ја мислимо, да не би било братински, да не би било лојално, а ни корисно по интенције Њег. Величанства, кад се не би крајишници за овај посао у сабор позвали, кад том позиву ништа на путу не стоји, као што ништа на путу није стојало 1872. год., да буду позвани крајишници из садање беловарске жупаније, акопрем дотичне наредбе нису биле узакоњене. Ништа на путу не стоји, да уживају радост и право, које им се превишим манифестом и упитним наредбама подељује, да се ужију тог права и завире у садржај и парав оних наредаба, па ако је што, било на штету њихова подручја, било на штету читаве земље, блудњом, непажњом или лакоумношћу ушло, да им се прилика даде о том своје мњење, у осталом своју дубоку захвалност владару изрећи. Ова накана, која се из мога и мојих пријатеља предлога јасно види, тако је оправдана, да не знам какви би јој обзири могли сметати, који би се буди из закона, буди из нарави саме ствари оправдати дали.

Каже се до душе у извешћу одбора ad hoc, да крајишници, кад се не би узакониле ове прев. наредбе и одпис, не би могли у сабор доћи. — Ово је пука обсена на ничем утемељена; најмање може бити утемељена на чланку I. од год. 1868., на којега се становиште поставља ово извешће одборово.

Ко се на становиште чланка I. 1868. поставља, тај мора признати, да су одмах, чим је уклоњена запрека, која је кроз столећа пречила целовитост земље, да су одмах крајишници постали овлашћени наступити уживање државних и уставних права матере земље.

Мора се то заговарати тим више, што нас повест учи, да нити од ове околности, је ли крајина развојачена, је ли матери земљи утеловљена, јесу ли дотичне наредбе узакоњене или нису, да од свих ових околности не зависи правна могућност суделовања крајишника у законодавству матере земље. Кад се ради о државноправним питањима, дакле о укупним питањима целе земље и народа, посебно пак и о њиховој знаменитој посебној користи.

То потврђује историја. — 1848. год. нису били крајишници развојачени, били су још под пушком и заптом војничким, па су ипак ради решења државноправних питања били позвани у сабор и суделовали су у свим његовим одлукама вољом Њег. Величанства и на корист државе. Год. 1861. крајина је стојала у истом суставу војничком и под истим заптом војничким као и године 1848, па је Њег. Величанство за сходно и за праведно нашло, када се ради о решењу државноправних питања, своје верне крајишнике позвати, да и они о судби своје домовине одлучују.

1865. год. крајина обстојала је у истом суставу војничком у којем и 1848. и 1861. год., па је Њег. Величанство за добро и праведно пронашло у прев. својој очинској бризи за ову земљу, да позове крајишнике у сабор, да о државноправним питањима своје домовине већају и одлучују.

Већ пре сам казао, да су г. 1872. били позвани бивши крајишници из садашње беловарске жупаније у сабор, акопрем дотичне прев. наредбе нису биле узакоњене, акопрем су тек за 2 године касније узакоњене биле. Нема дакле ни у историји ни у праву никаква оправдања она тврдња, да се крајишници не могу позвати у сабор овом приликом, где се расправљају тако важна питања, тичућа се њиховога културнога и материјалнога напретка, узакоњењем ових прев. наредаба и крај. одписа, да се не могу позвати, док ове наредбе и одпис не буду узакоњени.

Ви ћете ми дозволити, господо, да се овде позовем на прев. рескрипт од 9. маја 1861. год., за доказ, како је Њег. Величанство схваћало онда и како се не може ни данас иначе схваћати и с државним правом у склад довести, позив тадањи крајине к суделовању на хрватском сабору.

Њег. Величанство изразује у наведеном прев. рескрипту оно непобитно правно осведочење, „да се државноправна питања, која сабору том (хрватском на име) надлеже, и која се једнако тичу територија тако провинцијалнога као и крајишкога, краљевина Далмације, Хрватске и Славоније, не могу правоваљано решити без суделовања војничке крајине, спадајуће на целовитост тих краљевина.“ Но данас није ово толико одлучно, колико је оно, што овом истом приликом каже Њег. Величанство: „По довршеном претресивању тих државноправних питања неће заступници војничке крајине суделовати при даљим питањима хрватско-славонскога сабора, већ ће се повратити у свој завичај, будућ да се закључци провинцијалнога сабора итд. погледом на инаврсни посвема значај управе у крајини војничкој, не могу протегнути на ту територију, без да би се укинуло војничко његово устројство, и јербо с друге стране пучанство крајине војничке не може узети одлучан уплив на политичну делатност, које резултати за њ немају ваљаности.“

И ово је за данашњи конкретни случај одлучно. — Вис. саборе! Обратно је такођер истина, пак се и закључком a contrario долази до истине: да сада, пошто резултати овога данашњега већања и закључивања у овом сабору могу и морају, и имају везати крајишко пучанство, да се и ово мора позвати на овај сабор. Нема дакле никакве запреке ни у државном праву, ни у досадањем правном развитку, ни у искуству, ни у пракси, ни у хисторији, да се пучанство из подручја развојачене и на цивилну преустројене војне крајине позове на сабор, и да суделује код расправа ових превишњих одписа и наредба. С тога је друга тачка предлога мојега и мојих пријатеља оправдана.

Оправдан је наш предлог и у првој тачки, која захтева и предлаже, да се преко предлога одборова пређе на дневни ред, јер је наравна ствар, да ако се ове превиш. наредбе и одписи имаду узети у расправу и претресивати, те учинити подлогом закључака целокупнога сабора хрватскога, да се некључака целокупнога сабора хрватскога, да се неподпуни сабор у данашњој седници, и у одсуђу заступника из развојаченога подручја крајишкога може и нема упуштати у претресивање тих предлога, и да се већ ради тога имају предлози скинути с дневнога реда. Но моји пријатељи и ја морамо устати против предлогу одбора ad hoc из других такођер разлога: из разлога по самом одбору наведених, и по известитељу толико у извешћу као и у образложењу наведених.

Госп. известитељ каже у извешћу и у образложби устменој, да је одбор запео код §. 9. кр. одписа од 15. јула 1881. који ради о прелазу управе за спојену војничку крајину. Није само известитељ, и није само одбор, него је читаво јавно мњење земље запело о овом §., јер колико год се данас трудио г. известитељ, долазећи при том у протусловље са садржајем одборова извешћа, да докаже како тај §. 9. ипак није погибељан за будетно уставно право нашега сабора, како му се то на први мах чинило и другим чинити могло; узевши ипак тај §. на око посве хладно, непристрано и без туђега пришапћивања, наћи ће се без муке, да тај §. збиља искључује расправу прорачуна саме земље и располагање са земаљским средствима, које право је ово заступство свагда вршило. Ако се дакле ова установа §. 9. прев. одписа од 15. јула 1881 онако узакони, како у истом одпису стоји, хрватски сабор одрекао се је најбитнијега права, које му служи у вршењу потребнога уплива у ексекутиву. Но и осим тога и сам одбор опажа, запео је наиме о установе, које се налазе у осталим параграфима дотичних наредаба, пак овде нарочито наводи параграф 6. цес. наредбе од 15. јула 1881. где се опредељује посве инако него у нагодбеном закону, на којега темељу ипак већина ове куће стоји, где се посве инако опредељује, него је у нагоди опредељен емблем заједништва између краљевине Угарске и краљевине Далмације, Хрватске и Славоније.

Надаље запео је одбор, а запело је и све јавно мњење о §. 10. и 17. крај. одписа од 15. јула 1881. где се области заједничке посве другим називима називају, него у нагодбеном закону. Напослетку запео је одбор и сва земља, а највише сама крајина и о §. 14 и 17 прев. одписа од 15. јула 1881. где се посве нови и шири делокруг заједничком министарству даје гледе послова ове земље; где се посве нови заједнички органи стварају без суделовања ове земље начином, који је у §. 70 нагодбеног закона установљен.

Али осим ових брига, које с одбором дели сва земља, нека ми дозволи вис. сабор још једну тачку изнети, која моју бригу побуђује, то је §. 15. прев. одписа од 15. јула 1881. који гласи:

„Продаја разположивих, т. ј. за посебну коју заједничку или автономну управну грану непотребних крајишко-ерарских зграда, управа закладе из продаје зграда, прелази у смислу Моје одлуке од 2. септембра 1874. на уг. министарство финанција. — У крајишком подручју налазеће се ерарске непокретнине, које нису намењене посебним сврхама автономне земаљске управе, прелазе на Моје угарско министарство.“

Дакле продаја државних непокретних добара у Хрватској и Славонији нека пристоји министру финанција, премда §. 8. нагодбеног закона нарочито каже, да то неможе бити без посебне приволе хрватскога сабора.

Ја држим, да је и ово тачка, која мора на ново побудити бригу овога вис. сабора, а на коју се извешће одборово није обазрело.

Напрема овим, жали боже основаним бригама, држим ја, а држе и моји пријатељи, да је одборов предлог законске основе посве неоправдан и нелогичан, кад овим бригама жели доскочити предложеним закључком, дочим с друге стране препоруча узакоњење очевидних и признаних повреда нагодбеногa закона.

Ко формом свечаном и обвезатном закона владу овласти на каково чињење или препуштај неможе простим проблематичке вредности закључком ону исту владу обвезати, да закона неизведе. Ово је протусловље, које си није моћи протумачити, па којега си ни ја, ни моји пријатељи нисмо могли протумачити, ради тога смо се нашли принукани, да поднесемо овај протупредлог, молећи вис. сабор, да преко предлога одборова пређе на дневни ред.

Придржавајућ себи право о овој истој ствари још једанпут говорити, кад буде томе време, препоручујем овај протупредлог. (Наставиће се).

Са угарског сабора.

У седници угарског сабора од 20. априла (2. маја) беше на дневном реду поднесак о уређењу заједничких, угарско-хрватском законодавству припадајућих одношаја у војничкој крајини, која је год. 1881 утеловљена.

Известилац Лудвиг Ланг даје пре свега израз општој радости, што нестаје и последњег остатка војничке управе. Поднесак спада под исто гледиште као и зак. чл. XXVII, XXVIII и XXIX пре године 1873, који се односе на тада реинкорпориране делове некадање војничке границе. По најближе стоји законски нацрт зак. чланку XXVII: 1873, који је такође говорио о територијама, које су непосредно Хрватској присајединене и с тога садржава поднесак у главноме наредбе које се саглашавају, само с том разликом, до је тада била реч о утеловљењу једног дела, а данас пак целе војничке крајине. Говорник црта за тим садржај појединих параграфа и закључује са препоруком, да се поднесак усвоји.

Лудвиг Мочари држи да је мотивовање поднеска врло оскудно. Он не наилази у поднеску на рескрипт о манипулацији инвестиционог фонда. У опће му изгледа, као да влада хоће да одврати пажњу куће од важности поднеска. Утеловљење границе је лечење једног старог гравамена; штета само, што се тиме створио нов гравамен, наиме тај што се утеловљење догодило на основу владареве одлуке а не каквим легислаторским актом. Парламенат ће ствар сада просто регистровати, чиме се признаје, као да монарх може самостално располагати о оном територију и као да се утеловљење имаде захвалити његовој иницијативи.

Потпис заједничког ратног министра на манифестима је повреда зак. чл. XII: 1867; заједнички ратни министар нема никаква посла са територијом угарске круне. На том факту не мења ствар ни у чем та околност, што име Коломана Тисе стоји на том акту.

Флагрантна је повреда закона, што се манифестом утеловљења ствара тако звани инвестициони фонд за пређашњу границу. Дотична наредба није приложена; министар-председник ће сигурно имати узрока, зашто је није приложио. Нико осим законодавства нема права, да располаже са имањем земље.

Говорник разлаже циљи, којима ће се инвестициони фонд посветити и пита, да ли то није несретна идеја, да се кршени шумом засаде. Уставни кнез не сме помоћу земаљског имања правити закладе. Опет се ишло за бечком туторском политиком. Није било добро, што се опет поступало као н. пр. оно 1873. г. Поједине наредбе као н. пр. она, да се општинама остављају неки приходи и бенефиције, одлучно прејудицирају хрватско законодавство.

Жељезнице што ће се зидати, морају се ставити под управу угарског министра комуникација, оне се не тичу бана.

Код силе владају у опће апсолутистичне тежње; на том факту ништа не мења та околност, што влада и делегације покривају те тежње, које су најбоље илустроване босанском акцијом.

Он одбија поднесак и подноси следећи предлог за одлуку:

„Пошто овај законски нацрт садржи у себи инартикулисање царских и краљевских наредаба, које су и од заједничког ратног министра премаподписане, и то таких наредаба, у којима се не само провинцијалисање хрватско-славонске границе у такој форми ставља, као да би припадало у круг владалачких наредаба, него се за разне предмете и у будуће задржава исто одређење, које се законодавству не може одузети: то се министарство упућује, да о провинцијалисању војничке крајине поднесе посланичкој кући такав законски предлог, који одговара захтевима уставности и законитости у сваком погледу.“ Лудвиг Мочари, Јосиф Мадарас, Карло Етвеш, Фрања Јесенски мл., Карло Ревицки Ферд. Седеркењи, Имре Нараји, Андрија Сабо, Лајош Силади, Данило Киш.

Министар-председник Тиса. Предговорник је сравњивао садашњи поступак и онај од од г. 1873, говорио је о апсолустичним тежњама и рекао је, да ми данас немамо никаква основа — као некад — да верујемо на уставност влада. Према томе довољно је да погледамо на слободно кретање, које влада у унутрашњем животу у земљи.

Ако имаде различности у поступку од год. 1873. и садашњем, онда је то оправдано у различности ситуације. У години 1873 беше реч о утеловљењу угарске војне крајине, тада је морала наравно угарска влада располагати; ради оних делова што припадају Хрватској учињене посебне наредбе и тада у хрватском земаљском сабору. Што се тиче територија, о коме је сада реч, то припадају те наредбе по закону од 1868 такође хрватском земаљском сабору.

Према пребацивању, да је влада закашњено поднела поднесак, упућује министар на то, да је то поднето 8. фебруара. Међутим дође прорачунска расправа, па онда седнице делегација; влада није крива, што се то задоцнило. Владина странка не одуговлачи дебате; да је она радила по примеру опозиције, то би ми још и данас стојали код прорачунске расправе.

У погледу на утеловљење границе министар је тог истог назора као и год. 1871 и 1873, да је наиме прелаз из оних вековима развијаних абнормних одношаја к уставним приликама тако стање нужним учинио, које под уставним одношајима није на своме месту. Али тај факт, по себи да се те територије увлаче у оквир уставног живота, доказује ипак уставну, а не апсолутистичну намеру.

На извађања предговорникова, ради инвестиционог фонда примећује министар пре свега, да нема ни помена о каквом одузимању државног добра. Имање остаје неповредно, под управом угарске владе. Говор је о приходима од шума, о чијем употребљењу има дотични министар уплива.

О тим фондовима и томе, да се жељезнице из тих прихода граде, није данас први пут реч. Наши закони наређују о жељезницама грађеним из тих фондова и у оним законима је изражено упливисање шефа хрватске управе. Разлика је та, што тај уплив неће у будуће вршити погранична земаљска команда, него бан. То је тек тешко схватити као повреду закона. Што се тиче одредбе о заостатку прихода, то припада хрватском зем. сабору. Инвестициони фонд у осталом није вечити фонд.

Министар моли, да се мочаријев предлог за одлуку одбаци и поднесак усвоји.

Ферд. Седеркењи пита министра-председника, је ли му познато, да је загребачки зем. сабор при расправи о одашиљању речке регниколарне депутације донео такав закључак, који стоји у директној опреци са §. 66. зак. чл. XXX.: 1868. Какав ће положај заузети влада према томе? Тек се не може допустити, да споменути законски чланак само нас обвезује, а с друге стране да се и не верма. Од одговора на то питање зависи наставак његовог говора.

Министар-председник Тиса одговара, да он речко питање ни у какву свезу не доваћа са поднеском. Што се тиче питања Седеркењијевог, то изјављује, да о том закључку нема никаквих званичних извештаја, али, ма шта да хрватски земаљски сабор у опреци са §. 66. зак. чл. XXX.: 1868. закључи, то за њега не постоји.

Седеркењи наставља своја разлагања и изјављује најпосле, да усваја мочаријев предлог за одлуку.

Тиса изјављује према примедбама предговорника, да у његовим (тисиним) изјавама нема ништа, што би Хрватску понижавало, него је за [illegible] меродаван једино закон. Државноправно питање Реке не долази више у обзир, оно је решено у §. 66. зак. чл. XXX: 1868, а сада се ради само о извршењу појединости. Најгоре, што наступити може, јесте status quo, који је у поменутом закоду уређен.

Геза Полоњи придружује се мочаријевом предлогу за одлуку.

Јосиф Мадарас се такође изјављује за мочаријев предлог, који ништа друго неће, него да чува устав. Говорник наваћа говор Коломана Тисе, који је држао год. 1873. о провинцијалисању границе. Садањи министар-председник је тада као посланик дотични поднесак хтео усвојити само под тим условом, ако се управа бивше крајине ни у чем не буде разликовала од оне у Угарској. А пошто Мочари данас ништа друго неће, то нека кућа прими његов предлог.

Пошто се нико више није за реч пријавио свршује се дебата. (Свршиће се.)

ДОПИСИ.

Бела Црква, 13. априла. Људи конзервативног елемента, ма се кад-кад и зближили са млађим, напреднијим елементом, опет свева не може да буде трајна и истинита међу њима. Таког доказа навешћемо сада овде. У недељу, 11. априла беше закавана скупштина црк. општине ради предузимања избора месног капелана. Пријавили се више њих. Но по претходном информисању, које су више уважених грађана од г. Дим. Крестића, председника црк. општине у Араду и г. Јов. Бурназа, адвоката у Вршцу, добили, беху сви договорно за кандидата г. Којића, садањег арадског учитеља, — само неколицина, међу њима и сам председник г. М. Ристић, ангажоваше се за г. Пачића, зета делиблатског пароха. Најзад том не би имао когод шта ни против рећи, јер част и поштовање свачијем мнењу, али кад то мнење — мнење мањине, која је таман 4 Mann hoch била, жели ко великој већини натурити, онда то прелази у самовољство, које најстрожије жигосати треба, ако се у опште узме, да је јавност најбољи лек за то. Увидев председник, да са скупштинарима не може играти жмуре како хоће, у највећем жагору распусти скупштину, не питав, да ли се она с тим слаже или не, а то све зато, што му му не хтеде парирати. Тако уму радити само реакционари, а да ли је и г. Ристић већ такав постао, то ћемо оставити за идући пут, да му сама даља дела говоре. Поверење, које му је скупштина подарила изабрав га за председника тим ни најмање не оправдава.

Толико на брзу руку при првом утиску нађосмо за нужно изнети на јавност. **Ш.**

= Из **Шајкашке** 21. априла. Цењена „Застава“ имала је одавде периодичне извештаје до сад о разним обићним предметима. Ево и ја ћу један такав српској публици да доставим, који за цело између осталих и госпођиначкој општини, односно њеном становништву у похвалу служити може. Госпођиначка, ако и одвећ малобројна интелигенција добије пре неколико дана вест из сремског места Жабља, да српска народна позоришна дружина, кроз кратко време полавећи из Ст. Бечеја пут В. Бечкерека, намерава у Жабљу као средишту ове путне дистанције, шест представа дати, те и госпођинчани буду позвани, да саразмерно према своме становништву, предплатнике за тих 6 представа прикупе. На то се те општине интелигенција свесрдно одазва, а на челу јој вредни учитељ Пејић и пр. бележник Мирић, који такови број предплатника приберу, да то родољубиво пожртвовање за цело томе месту само на част слу-

жити може. Велим пожртвовање зато, што осим предплатне своте мора поједини предплатник за сваку представу још и за подвоз постарати се. Претплатника дакле имају Госпођинци до данас 36. Овај број коментира се сам. Чуруг досад по чувењу неки 30, а Ђурђево 10 предплатника има. Госпођинци су заузимали и до сад у Шајкашкој, што се родољубља тиче, једно од првих места. Треба знати, да је још међу госпођинчанима њихов, а и свију нас ваљани опробани и опрезни родољуб, Новак Локић. Није ми још познато, како Жабаљ, као варошица, где ће се, као што горе рекох, представе давати, са претплатницима стоји, али је свакако изглед, да ће наше неутрудимо позоришно друштво по свом приликама добар материјални успех показати моћи. Лепо је и од управе позоришне, што је кров народ српски овога краја пролавећи, друштво заустави дало, да нама пријатну забаву пружи и народну свест буди.

На Спасов дан биће прва представа.

+ **У Вршцу** 20. априла. Допис вашега дописника у 58. бр. имам у толико да исправим, или управо да га справедљивијим учиним у ономе, где међу одсутним представницима, који су својим одсуством пад Васићев, а победу понемченог Словенина (Чеха?) Худи-а проузрочили, наводи и Боку Петровића зидара, који је заиста одсутан био, али са болести, која му већ неко време неда ни за својим послом да иде — а та околност, као што се зна, извињава. Њему се напротив мора признати, да је један од највреднијих српских представника.

Две је главне мисије имао велики жупан Станчић приликом последње посете, којом је Вршац почаствовао: пространарити за време омладинскога састанка (која би зар без њега могла и буну подићи!) и опипати овдашњим Немцима пуле како бије при спомену немачке школске задруге у „Рајху" (Немачкој). Старо је то питање: да ли велика жупанства имају разлога за опстанак? Али оно се никако не решава. Ма да влада има у чиновницима своје природне присталице и ма да она обично и за градоначеонике протури своје људе, у које ова данашња рачуни и овдашњег градоначеоника, којега је владина странка и за посланика хтела бирати, (али јој се разби намера о оповициону већину) па ипак није сигурна влади без — вел. жупана. Но г. Станчић се и труди да докаже нужност свога звања. Говори се, да је он први био, који је градоначеоника и вел. бележника овдашњег — на њихово не мало изненађење — известио, да ће овде састанак омладински да буде. Дакле г. Станчић као Хрват и велики господин чита вредније српске листове, но мало мања господа, као што су г. градоначеоник и вел. бележник. Овај је последњи уз то и Србин! О омладинском састанку знате да је на миру прошао; али то сигурно не знате, да је у први мах полиције скоро више било, но искупљених чланова! Ко зна, можда је због тога све овако уредно испало, да ни једном владином органу не зададоше бриге „омладинске смутње."

Друга ствар је скуп овдашњих Немаца: да се ограде против „излишне" помоћи немачког „Schulverein-а", пошто они у својој домовини свако задовољство уживају. Тако су се бар „Немци" на све стране изјавили, па и Вршац није могао (?) изостати; само што је то мало потешко ишло. Да за сваку демонстрацију могу у уставној Угарској људи да се нађу, то су владиновци знали; али нису били сигурни да им велико-Немци неће хтети противдемонстрацијом превући штриклу преко рачуна, дакле су мало просондирали своје противнике, па кад су нешто утишали своју стрепњу, а они стадоше сазиваче тражити, и тако, које испросише, које задобише 47 имена од недеље (а можда још и из пре) до суботе 3. о. м., и ево ти у недељу 4. о. м. немачке скупштине „од више стотина грађана" вели овдашњи владин скутоношки лист, или „ни до 150 грађана," како вели овдашњи оповициони а у овом случају чисто немачки лист (ма да је и онај други немачки штампан) али ја вам могу рећи да ни један ни други нема право (у „светским" новинама су аранжери јавили 300—400 људи), јер како сам се сам уверио, било је око 200 и то пре мање него више од те цифре. Од 47 сазивача ако је било десетак њих на скупштини, дакле као да су се и сами свога потписа постидели.

Сазивач Це одмах у почетку, без предлога да се скуп конститујише, стаде валатати набубану беседу, коју скуп што даље све чешће прекидаше узвицима: Живели Мађари и Schulverein! Живели Немци! Ми хоћемо немачке школе! Када сазивач виде, да узрујаност све већма напредује, а он у сред беседе предложи избор часништа, на што се зачуше гласови, да говорник буде председник а Штрах перовођа. Први је виши чиновник код овдашњег магистрата, а пре тога је био жесток букач против власти; а овај други — тражи апотеку, дакле који требају владу. У осталом онај први управо као Немац да говори, пошто се је он са још неким од сазивача при последњем попису за Мађара изјавио; али је ту било и са именима, која Немац ни честито изговорити не може, па се ипак нико на то не обазре. Говорник је у кратко то рекао: да су они (Немци) некада као пука сиротиња, који у Немачкој нису имали више шта да траже, амо дошли, а не из неке идеалне тежње или са оружјем у руци, те би неблагодарно било, да они домаћину (Мађару) за овако њихово унапређење зафале потпомагањем странских уплива, који иду на сметњу развитку ове драге отаџбине. Када је говор свој свршио, грађа је била још већа и узалуд се мучила полиција да томе стане на пут (капетан виче: Свако зна, ради чега је ова скупштина сазвата, па ко се с тим не слаже, требао је изостати. На то му се одврати: да су позвати сви Немци, а после се продужи галама). Али аранжере то не збуни већ прочиташе и револуцију, на што десетак гласова викну „ељен" из те буке отрча један, те телеграфиса заинтересованим листовима о свечаности ове скупштине, коју су после још читав сат аранжери са полицијом узалуд обавешћавали. Ако су свуда овако Немци своје братство са помађаривачима засведочили, онда се Мађари слободно могу на том братству — зафалити.

У недељу 25. о. м. држаће се овде конференција свију, који су заинтересовани у исушењу ритина око Бегеја, којом ће приликом држати мајор Јован Стефановић Виловски предавање о своме пројекту канала Бегеј-Караш. Ово ће се предавање, како је акциони одбор, и то доста карактеристично, решио, — штампати на немачком и — мислите српском, не већ на мађарском језику! (С тога уредништво послат му штампани позив није ни саопштило. — У.) Шта ћемо кад нас наши српски представници тако српски представљају.

Пре неколко времена купио је варадијски спахија Милош Бајић, који је недавно бароном постао, овдашњу једну кућу, која је већ порушена и на њено се место гради нова на два спрата, која ће физиогномију наше вароши сасвим изменити, једно са своје угледности, друго с тога, што је она на највиднијем месту, тако рећи на најбољој позицији.

Српско народно позориште.

У Ст. Бечеју 21. априла. У току даљих представа даван је као 12. комад: „Љубавно писмо" и „Пуковник", 13. „Ај, људи, што се не жените?" 14. „Максим Црнојевић", 15. „Рат у мирно доба", „Библиотекар", 17. „Млетачки трговац", 18. „Цигани". — „Библиотекар" је нова игра, коју је дружина за неки четрнаест дана учила, па и научила. На већим позоришцама иште се за нов комад по три месеца, па тек онда се приказује. Код нас се не може толико чекати, јер публика хоће „што новог". Иначе ова околност, да је дружина кадра била за ово кратко време приправити се, може јој само на похвалу служити.

У уторак 20. апр. приказана је „посрбљена" сиглигетијина „Мамица", шаљива игра, као 14. комад у претплати. Све је у „Мамици" (правије пуници) тако живо и природно, да ти се, гледајући овај комад, чини, да га баш у животу, у околини својој гледиш. Или зар има једног, који није имао посла било са оваком пуницом, било са женом, или са пријатељем, као што ова слика приказује?

Али што је овај комад тако ванредно вешто приказан, то је заслуга једино наше позор. дружине. Приметило се то одмах и на публици, каком пажњом, каквим расположењем прати целу игру. Играло се је то, како се само желити може. Не знамо, ко је од ког бољи, ко ли природнији био.

Јеца Поповићева, као мамица, била је у своме елементу. Не верујемо, да се ова улога даје боље представити, нег што је то она приказала.

Ружић, овај сретни и несретни муж, био је као увек изврстан.

Димитријевић извео је своју улогу са елеганцијом, а при том окретно и лако, као да је рођен за младог адвоката, као да никад друге улоге није приказивао, већ само оваке, тако му је све добро стојало и од руке ишло.

Рајковићка као млада жена „Митина", која се између мужа и мамице колеба, и Б. Хаџићева као оно невино девојче, које међу тим „удварање" већ разумева, биле су на свом месту. Хаџићева обележила је ону невиност и бојазан девојачку, као што тада, — а при том и онај корак, кад се на венчање иза мамичини леђа одважује, добро је извела.

Добриновић, „господин коморник", био је у улози својој ванредан.

И остали допринели су, да игра добро испадне.

Особито пак дужни смо овом приликом споменути Р. Поповића, који је адвоката „Ружића", иначе браца-Тошу, тако природно сватио, да је публика с њиме пуно задовољна била. Рекли би, да је ово најтежа улога из овог комада; ваља представити дрвенаста адвоката и смешног младожењу који се у оном извесном добу налази, кад се младожењи смејемо. Ни у длаку није претерао у улози, све му је добро испало. Уверени смо, да овај млађи глумац своју каријеру „на даскама" има, — наравно, трудом и временом. П.

Ковин, 19. априла. Бавећи се послом овде, не хтедох пропустити прилику, а да не посетим српско позориште под управом Ф. Ж. Иличића, које је по разним извештајима приличног реномеа у нашем народу својим представама стекло.

Пошто друштво нема за Ковин дужу концесију, то се јуче и последња представа одиграла, и то се давао леп карактеристичан комад „Зидање Раванице" од А. Николића. Сама садржина тога комада биће свима већ позната, те ми није нужно, да и о њој посепце говорим, но ћу одма прећи на оцењивање приказа.

Управа располаже и добрим снагама, али и подоста слабе имаде — мора да су новајлије, који од мимике и маскирања и сватања улоге мало појма имају, а које највише допринаша, да улога добије своју карактеристику.

На прво место долази да се да признање и фала певању, које је потпуно егзактно ишло, што би уз пратњу музике још лепшу хармонију произвело, да је ове било. Особито свима се допао дует г. Јовановића (Југ Богдана) и гђе Тодосићке (Влајка), а као што рекох, и кор је своје чинио, да певање што складније испадне.

„Југ Богдана" је г. Јовановић у свему верно представљао и њему припада прво место — та глумовао је ваљано и код нар. позоришта.

Г. Тодосић (цар Лазар), г. Пешић (Страхиња), г. Иличић (Милош Обилић) и г. Марковић (Раде Неимаре) добро су своје улоге сватили и на опште задовољство извели. Не мање признање припада и труду гђце Иличићеве (царица Милица), која је особито добро играла у сцени, када је за својом браћом и оцем туговала. Такође одиграла је вешто гђа Тодосићка своју улогу (Влајка) као што треба и приличи. — Једино што се замерати имаде, већина није знала добро своје улоге но се ослањала на и онако невештог шаптала, те је отуда по неки пут баш прави галиматијас произишао.

У осталом публика је сва задовољна била а посета је добра била, што је најглавније. Толико о томе, а дружини желим сретна успеха. К—а.

Народна просвета.

Српска деца на крају детинства.

(Свршетак.)

По средњим школама, по варошима су деца мање више себи остављена, што инако није можно. Неколико школских часова нису кадри отклонити све, што их у грдноме и поквареноме друштву срета. По томе је јасно, да се већи део исте деце телесно и душевно запусти и у страстима огрезне. Бораве у познатим ђачким избама и радо их се опомињу и у потоњем животу. Писане су им песме, овековечене на толико занимљивих начина и у толико бајних слика. Но поред свега тога остају кужнице, које су у млогу млађану снагу клицу болести засадиле и млогу неразумну главу упропастиле. „Соба иска а доста и тесна," у коју се искупи коло младих и заношљивих глава. Када се с поља ступи, не види се ништа од магле и дима, светлуца се жеравица запаљених смотака. Тек кад човек од дима и смрада дође себи, опази бледе и изнурене слике искупљених другова. Зидови, таваница и под превучени су чађу и другом нечистоћом, да је страшно погледати. Поред дувана се, по истима собама обично привикну силовитом пићу, и многим другим страстима. Услед тога многи новчано посрне, те запусти своје одело и рубље, а многи гладује и невоље више разне невоље.

Осим тога, деца своје тело не вежбају по правилима, нити га редовно одмарају. Услед свега тога запуштају поједине своје органе, као и цело тело. Неразумне главе руше насилно своје здравље, а тиме и целу своју будућност, мир и срећу.

Деца нижих слојева стоје у то доба још црње и горе у свакоме погледу. Тек око 14% посећују школу, и то обично неуредно и за кратко време. Остало време проводе 86% који школу не похађају и који су потпуно огрезли у покварености своје околине. Исти потпуно униште све што школа уради за оних неколико часова. Шта ће зрно песка у сињем мору и шта ће сламка међу вихорови?!

Поред тога, старији поступају с њима, као са одрастлима и потпуно развијенима. Називају их младожењама и поличаркама те се деца и сама у томе тврде и уживе. Тиме их сами уважују у све грехе, покварености и заблуде данашњега века. Услед тога их обкрва онај лажни стид, који за собом вуче небројено штетних последица, по цео њихов живот. Обично се стиде и не улазе у чистије и сувље собе, но бораве по мрачним, ладним и влажним одајама. По истима их једе нечистота, влага, тама и друге разне невоље. По истима јадно одело и рубље још већма искажају, а тиме и поједине телесне органе као и цело тело. Има их који за цело то доба своје тело не оперу, те им човек не може лица да сагледа. Храна им је у то доба најхђа, јер је стидно да се са дедом, батом, лалом, чиком и т. д. хране за једним столом. Напротив им се даје толико прилика, у којима се привикну силовитом пићу, дувану, белилу, руменилу и т. д. Радују се када се деца свему томе привикну и када претрпе све муке и невоље од истога отрова. Тиме држе да су посведочили да су дорасли до кола — да су момак и девојка.

Осим свега их, у то доба, највећма обара тежак посао, који прелаза њихову слабу снагу. По ономе кривоме појму их гоне и потстичу на рад, као и одрасле момке и девојке. С тога деца имућнија раде са развијеним и зрелим људима све домаће и пољске послове. Деца сиромашка морају и више да издрже, јер их дању и ноћу муче тешким радом и неспавањем. Дању раде тешке послове, а ноћу морају да пазе домаћинову стоку и друго имање. Услед тога толико њих од умора клоне, и не могу да се на ногама држе. Тада их злоставе, грде и исмевају, те их тиме гоне још на већу одлучност. По истој се усиљавају, и ни у крајњој малаксалости у раду не престају да их кињe и гоне. Из свега се дакле види да нашој деци, свију слојева, не достају главни услови телесногa одгајања: чист ваздух, чистота, храна, покрети и одмор.

Све речено већ доноси са собом, те се код деце свију слојева нашега народа, прерано пробуде полни осећаји. Код већине деце се иста страст покаже већ после тринајсте године и годинама траје. Услед тога траже прилике и начина, да своју несретну страст задовоље. Начин је, насилно дражење полних органа, и насилно тлачење млађане снаге. Исто подгриза млађани живот, као што црв младо дрво рови и обара. Све речено зло упливише на стомак, плућа, крв, мишиће, кожу, поједине чулне и друге телесне органе. Услед тога се код наше омладине, свију слојева, показују разне опасне и заразне болести. Добију лупање срца, повраћају, јако се зноје пате од несвестице, грчева, недостатка крви и од разних кожних болести. Поврх свега, већ у то доба пате и од разних тајних и грудних болести. Последње се болести код наше омладине све већма шире и све више млађаних живота обарају.

Кад се која од истих болештина појави, не тражи се за времена разумна помоћ. Многа би се болест могла отклонити, али немар и неразборитост за опасност не хају, или још погоршају. С тога многа наша деца закржљаве и нигда се више потпуно и правилно и не развију. Млога услед тога главом плате и пре времена нестану са овога света. Пупољак се осакати, а често и ускине, кад се насилно развија.

Телесно одгајање ваља да послужи дечијем душевном развитку и напретку за основ. Исто ће се постићи ако су чулни органи здрави и правилно развијени, те ако правилно примају и производе. Према изложеноме је јасно, да телесно развијање наше деце, на крају детинства, не може послужити истој цели. Толико је случајева у којима је дете осакаћено, те је све половно што примају и производе. По средњим школама многи својом кривицом посрне у својим наставним предметима. Дуго после не може да се опорави, а многи се лађају послова који прелазе њихову снагу, за које нису дорастли. Услед тога су тавни у лицу, а по челу им се набрали облаци брижљивих бора. Није ни трага од живахности и задовољства, које деци сија са ведра чела и из сјајних очију! Изгледају као изнурени старци, који су целог века муке мучили, који газе гробове својих синова и унука!!

Рад пофторне школе падне, такођер, већином на неплодну и трњем обрашћену земљу. Узрок томе је што деца школу слабо посећују, и што се после баш у противноме правцу вежбају. Кад изађу из школе, побацају своје књиге и учила на све стране, и нигда их више не траже. Није дакле чудо што брзо заборавe што су у школи научила. Друге године се већ потпуно изједначе са својим другарима, који школе ни видели нису. Не знају ни имена свога народа, а још мање познају сам народ и његову прошлост. Ако га ко запита шта је? одговориће: Банаћанин, Сремац, Бачванин и т. д. Матерњим језиком владају потпуно, кад хоће да даду одушке којој својој страсти и греху.

У тима приликама имају толико израза, да се човек мора стидети свога лепога језика. По томе није чудо што такови и после не имају осећаја за све што је Србину свето и драго. Из земљописа не познају своје место и околину, а о даљем знању ни разговора није. Мало удаљеније место држе да је на крају света те не смеју да се од куће макну. Пре ће се одрећи и животних својих користи, само да се из постојбине и навичаја не крећу. Не имају појма ни о природним предметима, појавима, као ни о рачуну, мерама и т. д. Природне предмете не познају и не знају како који подизати, неговати, и тимарити ваља. Природних се појава из незнања боје и држе да је све нечисто и страшно. Услед тога баш швигарци и швигарице највише животиње муче и биље тлаче. Боје се природних појава, и често себе друге истима оштете и упропасте. О лепим вештинама није ни разговора, вежбају се у разним непотребним стварима, чиме оштете себе и кућу.

У то доба се наша деца потпуно утврде, у свима изређанима пороцима и гресима. Најлепша су огледала за то, несретни „рогљеви" и злогласне „бубалице". По „рогљевима" се скупљају, насилно дражe своје полне органе, чиме се понижују испод сваког звера. Поред „рогљева" не сме старији човек проћи, јер га најгрднијим именима и речима прате. Осим тога се по истима вежбају: крађи, варању, лажи, оговарању, псовању, свакој безочности, убојништву, и т. д. Обично сваки по нешто украде и прода, те тамо пију, пуше, картају се и т. д. Реч „бубалице" потпуно исказује значај истих састанака наше омладине — наше уздanице. На истима се одликује које зна најружније говорити, псовати, клети и које највише „буботака" издржи. Говори и песме су грозне, да човек мора заплакати, кад се сети српских лепих договора и песама. „Бубање" је тако силно да се често поболу и помру од истога. Поред тога се и на истима вежбају, свему, што је ниско и подло. У опште, на истима потпуно покажу сва зла, која долазе услед прекомернога развијања човекових нижих чула.

По томе су наша деца, на крају детинства, кржљава, слаба, глупа, неразборита, и на свако зло склоњена. Но све речено је природна последица свега изложеногa. Тешким радом и насилним рушењем свога здравља оборе деца, у то доба, своје тело. Не вежбају се те им се запусте више чула, а тиме и све душевне моћи, којима иста служе. Хрђавим примером и навиком се деца утврде у разним пороцима, те су склоњена на све што је ниско и ружно.

Поврх свега помре у овоме крају на крају детинства, годишње просеком 8% Но све речено се не може избећи, јер су така српска деца на крају детинства! М. К—ц.

НОВИЈЕ.

— Проноси се вест, да је у Земуну открила царинска и порезна стража велико крijумчарење оружјем, нарочито револвера и карабинера, који су били означени као саставни делови разних машина, те тако у Београд шиљани. Једна така пошиљка, састојећа се из два сандука, умаче

обноћ на чамцу царинској стражи, која је гонила. Да ли је то кријумчарено оружје било одређено за устаничке области, или за какву другу употребу, то се још није за сигурно пронашло. Истрага ће се повести у споразуму са српском владом.

— Као што „П. Л." из Загреба јављају, примљен је у саборској седници одборски предлог ради инартикулисања наредаба о граници са 47 против 17 гласова за предмет специјалне дебате, која је одмах и отпочела.

— Исти лист има телеграм из Петрограда, у коме јављају, да се у некој нихилистанској прокламацији изјављује, како је ђенерал Стрелников убијен на основу пресуде ексекутивног одбора ради грозне строгости, са којом је исти као шеф специјалне надзорне службе сигурности своје функције на југу обављао. — „Народна воља" јавља да је умрла Ђесика Хелфманова.

— У седници румунске коморе интерпеловао је Когалничано министра спољних послова о регулисању Дунава код Ђердапа. Министар ће за неколико дана одговорити на интерпелацију. Барер је стигао јуче (у петак) у Букурешт.

— Из Кахира јављају, да је пресуда, која се донела над черкеским официрима, учинила непријатна утиска на све странке. Кедива је одрицао санкционисање пресуде, и опште је мишљење да ће се тога одрицања и држати. Ситуација је врло затегнута.

— Прошле недеље је 1500 чивутских породица прогнано из Кијева. Многи се селе у Америку.

— „Н. Сл. Пр." јављају из Лондона: Узбуђење о развоју ирске кризе је велико, расположење огорчено. „Фрим Журн." иште као услов измирења поред Парнелова исправка „Лендбилу" такође и парламенат за ирске ствари.

— „Пол. Кор." јавља ово: Српска влада опуномоћила је свога заступника у подунавској комисији, обрштара Николића, да може изјавити, да Србија одобрава Бареров предлог.

Разне белешке.

(Рад учитеља). Где који званичници хоће да завиде учитељима, што имају дневно мање службених часова, него сви други званичници. Али узрок је томе већи напор учитељског позива. Нека пример докаже! Учитељ, који се служи акроаматичним (предавајућим) начином, изговори за сахат од прилике 12.000 речи, што ако се узме, да само 20 сахата на недељу говори, чини недељно 240.000, а рачунајући у години 44 школских недеља, годишње 10,560.000 речи. Али по што се у народној школи поред акроаматичног начина служи још и еротематичним (испитујућим или катихетичним), то ћемо одбити половину на дечије одговоре у пауве, па и пак остају још $5\frac{1}{2}$ милијуна речи, које треба учитељ да изговори у 880 сахата. За иста да нема ни једног другог позива, који би могао да покаже толики, најунутарњијег, физичног живота у толикој мери дотичући се напор, те се не треба чудити, што многом учитељу поред свег малог броја службених часова плуће бивају све мање и што се учитељима дозвољавају неколико недеља у години, да их по вољи употребе на опорављање свог телесног здравља.

(Ш. Л".)

(Француз о женама.) Неки француски новинар означио је народне особине у жена овако: лада Инглескиња јаше; Американка љубака; Номица продире дубоко у тајне кухања и философије; Шпањолка игра, те при том вешто употребљује своју лепеву; Талијанка љуби са карницом у руци, а с љубавним писмом у грудима; само за лепу Рускињу сачувана је политика. А Српкиња? То нек други кажу.

ПОЗИВ
у редовну главну скупштину
„друштва за српско народ. позориште."

Сви чланови „друштва за срп. нар. позориште" позивају се да дођу у редовну годишњу главну скупштину, што ће бити у суботу 22. маја (3. јуна) о. г. у 9 сахата пре подне у дворани „Матице српске."

Уједно се јавља, да свака општина или правна дружина у смислу §. 4. устава друштвеног има права изабрати на 100 фор. прилога или обвезе једнога, на 1000 фор. двојицу, а на више од 1000 фор. тројицу заступника за сваку скупштину.

Из седнице управнога одбора „друштва за срп. народно позориште", у Новоме Саду 12 (24.) априла 1882.

Начеоник:
„друштва за срп. нар. позориште"
Др. Лаза Станојевић с. р.

Сава Петровић с. р.
секретар.

Особито се препоручује српској публици, која путује у илиће

Hotel Hungaria

у Бечу (III. Pragerstrasse № 13.) поред северне и северно-западне железнице, паробродске станице и бечког Tramway.

Цена собе од 60 новчића па на више.

ТРГОВИНА И ПРОМЕТ.

СТЕВАН КОСТОВИЋ
КОМИСИОНСКА РАДЊА У БУДИМ-ПЕШТИ.

Куп и продаја свију ниже назначени и у ту струку спадајући артикла по умереној провизији и строго солидној послузи.

Извештај од 22. априла (4.) маја 1882.

Жито из Потисја	76—77 ф.	12.90 ф.	13 10
„ „ „	74—75 „	12.75 „	12.90
„ банатско	77—78 „	—.— „	—.—
„ „	74—76 „	12.75 „	13.—
„ „	72—73 „	12.40 „	12.75
„ бачко	73—75 „	12.60 „	12.90
„ „	72—— „	12.30 „	12.50
„ влашко	69—70 „	9 50 „	12.—
„ „	66—68 „	—.— „	—.—
„ српско	75—76 „	11.40 „	11.75
„ „	— — „	—.— „	—.—
Узанц-жито за март-април	— — ф.	—.— ф.	—.—
„ за септ.-октобар	— — „	10.82 „	10.85
Раж мађарска	— — „	8.— „	8.20
„ влашка	— — „	—.— „	—.—
Јечам за храну	— — „	7.40 „	7.85
„ за пиваре	— — „	8.— „	9.50
„ влашки	— — „	—.— „	—.—
Зоб трг. роба	— — „	7.10 „	7.50
„ фина роба	— — „	7.60 „	7.90
Узанц-зоб за март-април	— — „	—.— „	—.—
„ за септ.-октобар	— — „	6.67 „	6.70
Проја мађарска	— — „	—.— „	—.—
„ влашка	— — „	6.— „	6 20
„ влашка за пролеће	— — „	—.— „	—.—
Кукуруз, готова роба, банатски	— — „	7.15 „	7.30
„ „ „ влашки	— — „	—.— „	—.—
„ за мај-јуни банатски	— — „	7.24 „	7.26
„ за септ.-август банатски	— — „	—.— „	—.—
Кукуруз за септ.-октобар банатски	— — „	—.— „	—.—
„ за јан. фебр. март, банатски нови	„	7.15 „	7 25
„ за јан. фебр. март, влашки нов	„	—.— „	—.—
Репица готова роба Kohl	— — „	—.— „	—.—
„ банатска	— — „	—.— „	—.—
„ за август-септембар Kohl	— — „	13.1/8 „	13.3/8
„ за јули-август банатска	— — „	—.— „	—.—
Горушица по каквоћи	— — „	—.— „	—.—
Мувар „ „	— — „	10.50 „	10 75
Лаћено семе по каквоћи	— — „	12.50 „	13.—
Кудељно семе „	— — „	10.50 „	11.—
Бикељ по каквоћи	— — „	7.50 „	8.50
Пасуљ бели нови	— — „	10.— „	10.50
„ „ стари	— — „	8.50 „	9.—
„ жути нови	— — „	7 25 „	8.—
Погачиће од репице	— — „	6.50 „	6.80
Погачиће од горушице по каквоћи	— — „	4.50 „	5.—
Паприка трг. роба	— — „	17.— „	18.—
„ фина роба	— — „	45.— „	48.—
„	— — „	36.— „	38.—
Мед оцеђен	— — „	30.50 „	31.50
„ вошчан	— — „	27.50 „	29.—
„ за октобар-новембар оцеђен	— — „	—.— „	—.—
Восак рожнавски	— — „	118.— „	120.—
„ славонски	— — „	122.— „	125.—
Шљиве српске гот. роба нова у бурадма	„	11.75 „	12 50
„ „ „ „ у џакови	— — „	11 50 „	12.—
„ „ узанц роба за нов. у бурадма	„	—.— „	—.—
„ „ „ „ у џакови	„	12.25 „	12.50
„ босанске гот. роба нова у бурадма	„	11.75 „	12.50
„ „ „ „ у џакови	„	11.50 „	12.50
„ „ узанц роба за нов. у бур.	„	—.— „	—.—
„ „ „ „ у џакови	„	13.— „	13.25
Пекмез, готова роба, славонски	— — „	13.— „	16.50
„ за септембар-октобар славонски	„	—.— „	—.—
„ „ „ „ банатски	„	10.— „	11.50
Свињска маст варошка	— — — — „	76.— „	76.50
„ „ сеоска роба	— — — „	74.50 „	75.—
Шпирке прима мађарске	— — — „	14.— „	17.50
„ прима 1881 славонске	— — „	15.50 „	16.—
„ секунда „ 1881.	— — „	10.— „	11.—
„ прима српске 1879.	— — „	13 50 „	14.—
„ прима српске 1881.	— — „	13.50 „	14.—
Овчије коже срп. и бос. лаке по 102 ком.	„	—.— „	—.—
„ „ „ „ „ средње 102 ком.	„	110.— „	130.—
„ „ „ „ „ тешке 102 ком.	„	130.— „	140.—
Јагњеће за табаке 102 ком.	„	70.— „	75.—
„ за ћурчије 102 ком.	„	100.— „	106.—
Козије по каквоћи за 56 кила	— — „	52.— „	58.—
Јареће „ „ мађар. ердељс.	— — „	120.— „	125.—
„ тешке	— — — „	100.— „	115.—
Шпирит: у бур. од 600—700 лит. } 90%	„	35.— „	—.—
„ „ „ „ 300—400 „ } (36 A)	„	35.50 „	—.—

Рана. Жито је у почетку ове недеље услед слабе куповне воље губитак од 15 нов. претрпило, али се код мале понуде опет опоравила и настала чврћа чежња. Наш данашњи обрт износи око 15 000 м. ц. Кукуруз готова роба, закључен је по ф. 7·27 и по нов. — У терминима је вообште бољи правац, премда је обрт врло незнатан.

Продукти. Шљиве су здраво нуђене, почем ово угодно време добру жетву обећава, босанске за октоб. новем. у вреће продате су по ф. 12 и по, а српске такође у вреће по ф. 12 и по, готова роба остала без обрта. Маст још једнако скаче у цени и нотирам данас варошку робу по ф. 76 и по. — Црне јагњеће коже тражене су по ф. 40 до 42 — за 56 кила лепе козије ф. 55 до 56. за 56 кила, јагњеће фор. 85 до 90 код чврсте тежне, пове јареће обећавају добру продају и моћи ће се јаньске цене лако постићи.

ОБЈАВА ЗА ЗУБОБОЛНЕ.

Мојим пошт. пацијентима, као и осталој п. т. публици стављам до знања, да од 18. (30.) априла сваки дан ординујем од 9 сати из јутра до 6 сати по подне у гостиони „царице Јелисавете" собе бр. 22.

С поштовањем
Др. В. ДИК,
зубни лекар.

Бавиће се само кратко време.

Курс бечке берзе 24. апр. (6. маја)

Лондон	120.10
Сребро	—.—
Ц. кр. дукати	5.62
Наполеондори	9.53
Немачке марке	58.65

ОГЛАСИ.

Стечај.

Подписана општина отвара стечај за једног учитеља и учитељицу српске православне вјере а који су свршали учитељску школу. Плата је учитељу 400 ф. а, вр. а поред тога може имати прихода по досадањем нашем обичају што око Божића, св. Саве, Ускрса и спровода од 80 до 100 ф. а учитељица има ће 300 ф. Обоје уживаће слободан стан и огрев.

Учитељ ће имати 4 основна разреда мушке деце, и при том ће у дужности му бити у цркви појати и у том децу обучавати.

Учитељица има ће 3 разреда женске деце. — Првенство имају муж и жена.

Рок пријаве траје до 15. јуна о. г.

Стара Градишка (у Босни) априла 1882.

2—4 Српска правосл. црквно-школ. општина.

Српским православним црквеним општинама и гг. свештеницима.

Част ми је до знања ставити Вам, да сам моју радњу с црквеним оделом, у свиленим и вуненим као н. пр. за одежде, небо, петрахиље, путире, налоње, велике литије, велике, мале и обичне барјаке, стихире, и све што истој потреби принадлежи.

Као и за гг. свештенике горњим и доњим хаљинама и сваке потребне боје појасевима, шеширима, ћелепушима и т. д.

А уз то сваком мануфактурном као чојом, платном, помодном и курентном робом из првих производа богато снабдевен.

Писмене наручбине неодложно се одправљају.

Цена је умерена а послуга тачна.

С поштовањем
Г. Георгијевић,
2—3 код „златне диње" у Новом Саду.

Поновљена лицитација риболова.

Пошто „тителска конзорција за грађење насипа" није ратификовала резултат прве лицитације за I. и II. залив, то ће бити друга лицитација ових залива 11. о. м. пре подне у 9 сахати у Чуругу у гостионици код „круне".

Вадијум 500 фор., лицитација усмена.

БЛАТНО КУПАТИЛО „РУСАЊДА"
у Меленцима (торонталској жупанији),

почиње се 1. (13.) маја о. г. и траје до половине септембра. Исто купатило лечи шкрофле, реому, отоке и ране особито оне које наступе услед запаљења костију и фраса у костима. Даље лечи укоченост по жилама и зглавковима, разне кожне болести, недостатак крви, неуредно време и т. д. Поред купатила се налази добро уређена гостионица, господски опремљени станови за госпе и лепо уређен парк, у коме сваки дан капела свира. Купатило је својина подписане, која станује у Меленцима и која даје о свему ближа извешћа. У месту се налази пошта и брзојав.

5—6 **Ана Клаић.**

КЊИЖАРА Ј. ГРЧИЋА
у Вел. Бечкереку

потребује једног ШЕГРТА или ПРАКТИКАНТА. Који је изучио шест разреда српских основних школа или који нижи разред средњих школа, а који поред тога осим српског језика говори немачки или мађарски има првенство. 3—3

Шпецерајска и намука трговина
КРЕЦУЛ и ПУШИЋА
у Земуну

потребује два шегрта, који српски и немачки писати и читати знају. 3—3

СВАКЕ ВРСТЕ МИНЕРАЛНИХ ВОДА
продаје 29—100

Д. КОДА
У НОВОМЕ САДУ
У СВОЈОЈ ТРГОВИНИ СПЕЦЕРАЈА и ДЕЛИКАТЕСА.

Помодна и мануфактурна радња
С. МОМИРОВИЋА
у Вршцу

потребује једног за прво место старијег спомоћника, који би потпуно образован био у српском и немачком језику, и који је вичан у послуживању отмјенијих муштерија, уједно би исти могао одма ступити. 2—3

АНТОНА ДРЕХЕРА
ЕКСПОРТНО ПИВО У ФЛАШАМА

може се једино добити и наручити код
Дитриха и Готшлига у Будим-Пешти
или
Антона Дрехера у Штајнбруху.

Сваки дан се двапут пуне флаше најбољег ли за то резервисаног експортног пива.

Препродавцима знатно спуштање цена и концесија.

Изволите прочитати

У интересу п. н. консумента дрехеровопива у флашама чинимо пажљивим, да су само она пива у флашама права и неискварена где се на виньетама у флаша може јасно виг дети име: **„Дитрих и Готшлиг."** 5—10

ЛИПИК ЈОДНО КУПАТИЛО
У СЛАВОНИЈИ
(пожешка жупанија)
јужни предео, пријатна клима
отвара се 1. маја 1882.

51° R. топло јодно купатило употребљује се за купање и пијење. Дејствује нарочито против сифилиса сваког степена, шкрофула, укочености, рематизма, бешике, кожних и женских болести, и против ексудата Употребљује се против болесних очију, жљезда и застарелих рана. За пијење дејствује против кроничног катара у стомаку, цревима и бешици. — Од управе купатила наименован је за ову сезону г. Хајнрих Керн за лекара Осим њега ординирају и санитетски саветници др. А. Ј. Грегорић и др. Тома Марк, у Пакрацу. Путни правац од Беча или Пеште јужном жељезницом до Барча, или преко Загреба — Сиска овуда паробродом до Старе Градишке. Од јужни и источни предела жељезницом до Брода, отуда паробродом до Старе Градишке. — Управа купатила шаље и полупокривена кола до Барча или Старе Градишке ако јој се претходно телеграфом јави дан доласка. — Јодну воду продаје: Х. Матони у Бечу, Л. Едешкути, Матони & Виле, Радочај и Бањај у Будапешти, Мителбах у Загребу, Копецки у Осеку. — Најновије проспекте шаље, као и свако друго ближе извешће даје

2—3 Управа купатила у Липику.

Удаљено од Варча 90, од Старе Градишке 36, од Сиска 90
Поштанска и телеграфска станција.
Друштвени добрит никоћеве

КАЈЕ И ПОРТЛАНД-ЦЕМЕНТА
СВАГДА ФРИШКЕ И НАЈБОЉЕ ВРСТЕ ПРОДАЈЕ
Д. КОДА
У НОВОМЕ САДУ

где је **главно стовариште** сваке врсте **МИНЕРАЛНИХ ВОДА.** 3 10

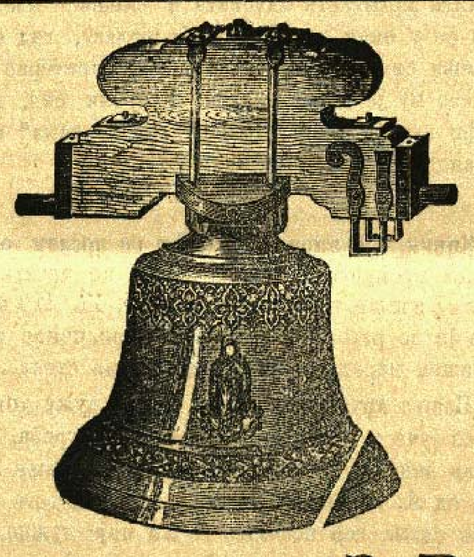

ЗВОНА

по новој и старој системи са гвозденим и дрвеним крунама, хармонично удешена од најфинијег метала, са најчистијом израдом, израђује ливница ђорђа Бота синова, са гаранцијом на више година.

Стара прснута звона прима гореречена фирма у промену за нова, са врло малом доплатом. Такође дајемо до знања оним частним општинама, које би раде нова звона лити дати, или стара звона у промену за нова, а нису у стању одма исплатити, примамо се израдити истим општинама на исплату. На захтевање шаљемо ливаће мустре звона како са гвозденим, тако са дрвеним крунама.

ЂОРЂА БОТА СИНОВИ
10—15 звоноливци у Вршцу.

Одговорни уредник др. Светозар Милетић.

Српска штампарија дра Светозара Милетића.